

PALEO-AKTUEEL

Met de jaarlijkse uitgave van *Paleo-aktueel* geven de medewerkers van het Groninger Instituut voor Archeologie inzicht in een deel van het lopende onderzoek van het instituut.

Redacteurs voor dit nummer: Daan Raemaekers, Stijn Arnoldussen, René Cappers, André van Holk, Gilles de Langen, Elisabeth van 't Lindenhout, Wieke de Neef, Johan Nicolay, Hans Peeters

Vormgeving: S.E. Boersma

Omslagontwerp: S.E. Boersma, M.A. Los-Weijns

Correctie Engelse samenvattingen: A. Hansen

Foto omslag: Detail van het Alexandermozaïek waarop een paardenbit met S-vormige knevels staat afgebeeld (Museo Nazionale, Napels). Zie artikel Bergmans.

ISBN 9789491431340

ISSN 1572-6622

Website: www.paleo-aktueel.nl

Adres van de redactie

Rijksuniversiteit Groningen
Groninger Instituut voor Archeologie (GIA)
Poststraat 6 9712 ER Groningen
Tel.: 050 363 6712 fax 050 363 6992
gia@rug.nl

Adres van de uitgever

Barkhuis Publishing
Zuurstukken 37 9761 KP Eelde
Tel. 050 3080936 fax 050 3080934
info@barkhuis.nl www.barkhuis.nl

**rijksuniversiteit
groningen**

**groninger instituut
voor archeologie**

© GIA. Inlichtingen:

www.rug.nl/let/onderzoek/onderzoekinstututen/gia/publications

Paleo-aktueel

24

Rijksuniversiteit Groningen / Groninger Instituut voor Archeologie (GIA)
University of Groningen / Groningen Institute of Archaeology
& Barkhuis
Groningen, 2013

In dit nummer: 1) Nederland, 2) Italië en 3) Griekenland

In dit nummer: 1) Groningen, 2) Mander, 3) Ameland, 4) Borger, 5) Eext, 6) Herkenbosch, 7) Someren, 8) Noordoostpolder, 9) Flevoland, 10) Vlissingen

Inhoud

VOORWOORD	VII
G. KORTEKAAS & D. STAPERT Over het ontstaan van het academieportret van Tjalling Waterbolk	1
J. BAZELMANS Bij het universiteitsportret van Tjalling Waterbolk	3
H.T. WATERBOLK Toespraak H.T. Waterbolk bij onthulling academieportret 31 oktober 2012	9
D. STAPERT, M. NIEKUS, D. SCHLÜTER & L. JOHANSEN De Neanderthaler-site bij Mander (Ov.) krijgt contouren	13
D. STAPERT, L. JOHANSEN, M. NIEKUS, M. DIERTENS & E. KNOL Een bijzonder middenpaleolithisch werktuig van Ameland (Fr.)	23
H. BOON Prospectief beekdalonderzoek in de bovenloop van de Hunze	33
D.C.M. RAEMAEKERS & S. JANSEN Een papieren opgraving van hunebed D12 Eexterres. Van ganggraf naar dolmen	43
W. DE NEEF Het Paard van Cerchiara	51
S. ARNOLDUSSEN Zoektocht in het zuiden: Celtic fields op ongestuwde afzettingen in Zuid-Nederland	59
E. VAN 'T LINDENHOUT Satricum: oud en nieuw onderzoek	67
E. HOPMAN IJzertijd handmolens in de noordelijke provincies: een ritueel gebruik?	77
M.L.J. BERGMANS Een paardenbitdeel in het Huis met de Tobbe (Nieuw Halos, Griekenland)	83
Y.T. VAN POPTA Flevoland ondersteboven. Een interdisciplinair onderzoek naar de bodemprofielen van scheepswrakken in de provincie Flevoland	91

A.F.L. VAN HOLK	
Een 'nieuwe' kogge in de Noordoostpolder	99
M.M.A. HONDELINK	
Speuren naar sporen: bewerkingssporenonderzoek aan natgeconserveerde subfossiele resten van consumptieplanten	109

Over het ontstaan van het academieportret van Tjalling Waterbolk

Gert Kortekaas¹ &
Dick Stapert²

Ongeveer in 2004 vroeg Daan Raemaekers, de huidige hoogleraar archeologie, ons de mogelijkheden voor het laten schilderen van een academieportret van Tjalling Waterbolk te onderzoeken. Die suggestie beschouwden we uiteraard als een eervolle opdracht, niet wetend dat het er een zou worden van de lange adem en met een bijzondere historie. Daarbij moesten allerlei vragen worden beantwoord, en diverse aspecten in ogenschouw worden genomen zoals de medewerking van het onderwerp, de vorm en stijl van het portret, de schilderskeuze en niet in de laatste plaats de financiering van het project.

Allereerst het onderwerp zelf, Tjalling Waterbolk. In eerste instantie werd het idee van een academieportret door hem resoluut van de hand gewezen. Zoiets vond hij toen toch een wufte soort ijdelheid en zijn vrouw Mien liet ons weten dat er geen sprake van kon zijn. Maar met het klimmen der jaren en door de overredingskunsten van velen kwamen Tjalling en Mien op hun besluit terug. Hij vertelt daarover in zijn speech zelf het een en ander. Toen Frank Ankersmit (net als Tjalling lid van het Historisch Genootschap) ons liet weten dat het onderwerp zich niet meer zou verzetten, hebben wij het project opnieuw ter hand genomen.

Wat betreft de vorm en opzet van het academieportret kent de universiteit strenge regels. Prof. em. Geert Boering bewaakt niet alleen de kunstzinnige kwaliteit, hij ziet ook graag portretten op tijd geschilderd en geleverd, en steunde ons herhaaldelijk door het doen van allerhande suggesties. Gewapend

met de mooie publicatie van de totale portretcollectie tot dan toe (Oosterheert, 2009) legden we de schilderijen van allerlei huidige kunstenaars aan Mien en Tjalling voor, aangevuld met foto's van het werk van een in de universitaire collectie ontbrekende schilder, Max Stokvis uit Groningen.

Max Stokvis (1953) heeft zijn opleiding genoten aan de kunstacademie Minerva in Groningen. Een van zijn leermeesters was daar Matthijs Röling, van wiens hand enkele portretten de academie sieren. Max was aangedragen door Tineke Looijenga, die hem opdracht had gegeven een portret van haar vader, en van prof. em. Bert Boekschoten te maken. Belangrijker, zowel Tjalling als Mien konden zich vinden in Max' stijl. De heren bleken elkaar ook als persoon wel te liggen, en Tjalling nam Max zelfs mee op excursie in Drenthe.

Er volgden enkele tekensessies ten huize van de familie Waterbolk, de uitwerking in Max' woonhuis en de eerste presentatie bij Tjalling en Mien. Tot Tjalling's grote verrassing bleek dat Max als achtergrond een opgravings situatie had geschilderd op basis van een foto in *Getimmerd verleden* (Waterbolk, 2009: Afb. 22). Kenners zien een huisplattegrond van het type Fochteloo B. De plattegrond is opgetekend tijdens de opgraving van Piet Kooi bij Peelo in 1987. De okerkleuren van het opgravingsvlak geven het schilderij een warme toon.

Om Max te kunnen betalen - de twee schrijvers waren opdrachtgever - werd in de kring van archeologen, familie, bekenden en in

professie verwante instellingen de hand opgehouden. Gulle gaven vulden de pot, waarmee de rekening kon worden voldaan.

De lijst tenslotte is gemaakt van in de bodem grijszwart verkleurd eikenhout, van middel-eeuwse ouderdom, dat in de 17^e eeuw in een sluis in het recentelijk opgegraven Damsterdiep was hergebruikt (Wieringa, 2012).

We vonden Jos Bazelmans bereid om tijdens de onthullingsplechtigheid toe te lichten waarom er beslist een mooi schilderij van Tjalling voor de universitaire portrettengalerij moest komen. Jos schrijft samen met Jan Kolen een biografie van Tjalling, en ze hebben al meerdere publicaties aan zijn werk gewijd (onder meer: Bazelmans et al., 1997).

Zo is er nu een mooi academieportret van professor Waterbolk, dat - onbedoeld - vrijwel precies 25 jaar na het begin van zijn emeritaat gereedkwam (Tjalling sprak zijn afscheidsrede uit op 20 oktober 1987).

Wij bedanken iedereen die ons op wat voor manier dan ook heeft geholpen van harte.

On the history of the portret of Tjalling Waterbolk

About 25 years after his retirement, Prof. H. Tjalling Waterbolk from the former Biological-Archaeological Institute was given an academic portrait. He is depicted against a background showing an Iron Age farmstead under excavation, a replica of a photo from his latest book. This portrait will be presented to the University of Groningen and will be hung in the chamber of the Faculty of Arts in the Academy Building. The portrait was painted by Max Stokvis, a local artist from Groningen. A fundraiser conducted by Waterbolk's former colleagues, students, friends, family members and institutions was responsible for commissioning this painting. The unveiling of the portrait was accompanied by two speeches by Jos Bazelmans and Prof. Tjalling Waterbolk.

Noten

1. Hardewikerstraat 19, 9712 GR Groningen.
2. Ossewei 6, 9751 SC Haren.

Literatuur

- Bazelmans, J. J. Kolen & H.T. Waterbolk, 1997. On the natural history of the peasant landscape. An archaeological dialogue with Tjalling Waterbolk. *Archaeological Dialogues* 4(1): 71-101.
- Oosterheert, J., 2009. *In vol ornaat. Vier eeuwen Groningse senaatsgalerij*. [Met een Voorwoord van Rolf ter Sluis, en Bijdragen van K. van Berkel, C. ten Bruggencate, R. Ekkart, B. Hekker, F. Smit en L. de Vries.] Universiteitsmuseum Groningen & Barkhuis, Groningen.
- Waterbolk, H.T., 1987. *Tussen Hunze en Eufraat*. Afscheidsrede, uitgesproken op 20 oktober 1987. Universiteit Groningen.
- Waterbolk, H.T., 2009. *Getimmerd verleden. Sporen van voor- en vroeghistorische houtbouw op de zand- en kleigronden tussen Eems en IJssel*. (= Groningen Archaeological Studies volume 10.) Barkhuis Publishing/ University Library, University of Groningen/Archaeological Research & Consultancy, Groningen.
- Wieringa, A.R., et al., 2012. Graven aan het Damsterdiep. *Stadse Fratsen* 30, Groningen (http://www.stichtingmenm.nl/images/stadsefratsen/pdf/Stadse_Fratsen_30.pdf).